

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.051
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника**

**доктору педагогічних наук, професору
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького
державного педагогічного університету імені Івана Франка
Чепіль Марії Миронівни на дисертаційну роботу
Паски Тараса Валерійовича
«Розвиток гуцульщинознавства в системі національної освіти
і виховання дітей та молоді (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження. У процесі реформування системи освіти в Україні та формування сучасного освітнього середовища спостерігається тенденція до посилення інноваційності у сфері етнокультурологічної підготовки дітей і молоді, зростання ролі регіонального етнографічного компонента у процесі навчання та виховання підростаючого покоління. Підкреслимо, що після проголошення незалежності України у Карпатському регіоні зародився активний освітній рух, який мав на меті відродження гуцульської школи, упровадження ідей гуцульщинознавства в освітній процес. Ініціаторами цього руху були науковці та педагоги-новатори Прикарпаття, які заснували науково-методичне об'єднання Гуцульська освітянська рада та розробили концептуальні засади розбудови гуцульської школи, базовою ідеєю якої стало використання регіонального етнографічного компонента в системі освіти і виховання дітей та молоді.

Однак в українській педагогічній науці проблема використання освітньо-виховного потенціалу гуцульського етнокультурного феномена не розроблена в достатній мірі, фрагментарно висвітлено досвід апробації та роботи освітян з регіональними програмами курсу гуцульщинознавства, особливості різних моделей освітніх систем гуцульських шкіл, діяльність фундаторів сучасного гуцульщинознавства.

У дисертації Паски Т. В. виділено низку чинників, що актуалізували дослідження особливостей розвитку гуцульщинознавства наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Серед них: зростання інтересу науковців і освітян до вивчення феномена широкого народознавчого руху після проголошення незалежності України; необхідність наукового обґрунтування впливу гірського середовища на формування світогляду молодого покоління; унікальність інноваційного проекту гуцульської школи та багатолітньої науково-педагогічної спадщини його ініціатора П. Лосюка; доцільність поширення цього досвіду в інших етнографічних регіонах України. Актуальність досліджуваної проблеми та необхідність її подальшої теоретичної і практичної розробки зумовили вибір теми наукової роботи Паски Тараса Валерійовича «Розвиток гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 10 від 31.10.2017 р.), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 6 від 28.11.2017 р.) та уточнено на

засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 11 від 28.12.2021 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Проведений аналіз дисертаційної роботи та праць здобувача, опублікованих за темою дослідження, дає підстави стверджувати про успішність виконаного дисертаційного дослідження, обґрунтованість його теоретичних та практичних положень і висновків. Дисертант на достатньо високому рівні обґрунтував вибір теми, визначив мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні та територіальні межі дослідження.

Для досягнення поставлених завдань на різних етапах наукового пошуку дисертант використав комплекс методів дослідження: загальнонаукові; пошуково-бібліографічний; проблемно-хронологічний; історико-географічний; біографічний; структурний; порівняльно-аналітичний; емпіричний. Обрані методи дослідження є достатньо виваженими й доцільно застосованими автором, адекватними потребам узагальнення й систематизації отриманої в процесі дослідження інформації.

До переваг наукового пошуку Паски Т. В. відносимо комплексний аналіз досліджуваної проблеми, що забезпечений використанням широкої джерельної бази з педагогіки, історії педагогіки, психології, історії, географії, мистецтвознавства, культурології, музеєзнавства.

Підкреслимо повноту висвітлення результатів наукового пошуку в опублікованих дисертантом 24 наукових працях, серед них: 6 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у збірниках наукових праць, 1 публікація у колективній монографії, 4 статті в зарубіжних періодичних виданнях, 8 праць у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 наукова робота написана в рамках міжнародного стажування, 2 праці, які додатково відображають результати дослідження. Кількість та повнота висвітлення положень дисертаційного дослідження у наукових публікаціях Паски Т. В. за темою дисертації відповідає чинним вимогам.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист. Достовірність результатів дисертаційного дослідження Паски Т. В. забезпечується обґрунтованістю методологічних підходів і концептуальних засад розвитку гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді, що зумовлювалися суспільно-політичними, соціально-педагогічними, культурно-освітніми процесами в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття.

У науковій роботі вперше: проаналізовано та узагальнено розвиток гуцульщинознавства наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в освітньому просторі усіх трьох частин Гуцульщини – Галицької, Буковинської, Закарпатської; уведено до наукового обігу значну кількість джерел, що стосуються процесів розбудови гуцульської школи, зокрема, матеріали Надвірнянського і Верховинського районних державних архівів, Івано-Франківського, Чернівецького та Закарпатського обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти; обласних управлінь (департаментів) освіти і науки та районних відділів освіти Гуцульського регіону, періодика гуцульської діаспори, праці сучасних польських дослідників гуцульщинознавства; здійснено класифікацію авторських навчальних програм із гуцульщинознавства; систематизовано близько трьох десятків інноваційних моделей гуцульських шкіл, узагальнено їхні спільні риси та акцентовано на особливості педагогічних технологій кожної; обґрунтовано п'ять основних етапів розвитку сучасного гуцульщинознавства у 1985-2015 рр.; здійснено ґрунтовне дослідження педагогічної та наукової діяльності одного з фундаторів гуцульщинознавства П. Лосюка; окреслено перспективні напрями розвитку гуцульщинознавства на сучасному етапі формування інноваційного освітнього середовища в Гуцульському регіоні.

У дисертації поглиблено й уточнено: джерельну базу розвитку гуцульщинознавства як розділу науки та навчального предмета; основні компоненти, які формують педагогічний потенціал гуцульської культурної спадщини; навчальний матеріал про найбільш поширені види та осередки

гуцульського декоративно-прикладного мистецтва; роль і значення міжнародного проекту «Гірська школа Українських Карпат» для вивчення впливу гірського середовища на формування особистості дитини; практичний внесок педагогів-новаторів у розбудову гуцульської школи.

Новий рівень розвитку у дисертації отримали: характеристика особливостей упровадження регіонального етнографічного компонента в освітньому просторі Гуцульщини; дослідження освітнього потенціалу соціокультурного простору гуцульської школи у формуванні етновиховного середовища в контексті забезпечення сталого розвитку регіону Українських Карпат.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення результатів дослідження Паски Т. В. вбачаємо у тому, що вони можуть бути використані з метою наукових досліджень під час написання праць з теорії та історії педагогіки, методики викладання навчальних дисциплін педагогічного циклу, педагогічної персоналістики, українознавства та культурознавства. З метою використання результатів дослідження в освітньо-виховній роботі педагогів Гуцульщини автором розроблено і рекомендовано до використання такі авторські розробки і матеріали: «Дослідники основних напрямів гуцульщинознавства (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)»; «Моделі навчально-виховних систем гуцульських шкіл наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.»; «Програмно-методичне забезпечення вивчення гуцульщинознавства (1991-2013)»; «Логіко-функціональна модель діяльності Гуцульської освітянської ради з упровадження гуцульщинознавства в освітньому просторі регіону (1991-2015 рр.)»; «Концепція мобільного додатку «Hutsul 24» для педагогів, учнів, батьків та всіх зацікавлених гуцульщинознавством»; «Головні види та осередки народного мистецтва Гуцульщини»; «Рекомендований перелік архітектурних і ландшафтно-паркових пам'яток Гуцульщини для ознайомлення (відвідування) в процесі вивчення гуцульщинознавства»; «Використання виховних можливостей та педагогічного потенціалу гуцульської етнокультурної

спадщини в процесі вивчення гуцульщинознавства»; «Науково-педагогічні ідеї Петра Лосюка». Автор розробив також методичні рекомендації та силабуси навчальних дисциплін «Місцеві говірки Прикарпаття як джерело розвитку мовлення дітей» та «Етнопсихологічна культура сучасного логопеда» для студентів спеціальності 016 Спеціальна освіта (016.01 Логопедія).

Загалом матеріали дослідження можуть бути використані для розробки навчальних програм, планів, підручників і посібників, іншої навчально-методичної літератури, планування просвітницьких заходів, розробки навчальних інтернет-ресурсів та ін.

Загальна оцінка змісту роботи. Важливо відзначити, що Паска Т. В. на основі всебічного і глибокого аналізу проблеми розробив чітку структуру дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (1276 найменувань, з них 43 – архівні джерела) та 23 додатків. Обсяг основного тексту становить 213 сторінок, загальний обсяг роботи – 613 сторінок. Дисертація містить 3 таблиці, 4 рисунки. Робота відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Обґрунтування викладених автором положень дисертаційного дослідження є досить переконливим. Доречно наголосити на тому, що у першому розділі «Концептуальні засади та ступінь дослідження проблеми української гуцульської школи» здобувач обґрунтував понятійно-категоріальний апарат дослідження, джерельну базу гуцульщинознавства та педагогічний потенціал гуцульської етнокультурної спадщини. Аналіз теоретичних, концептуальних основ досліджуваної проблеми дозволив дисертанту зробити висновок про те, що під гуцульщинознавством розуміється як розділ науки, так і навчальний предмет, який містить систему знань про етнографічний український регіон Гуцульщину: історію, географію, природу, екологію, соціально-економічне та демографічне становище краю, фольклор,

літературу, народне мистецтво, діалекти гуцулів, їхні звичаї, традиції, обряди, релігію, родинні і громадські відносини, матеріальну і духовну культуру.

Чільне місце у змісті дисертаційного дослідження відводиться другому розділу «Упровадження і популяризація гуцульщинознавства в освітньому просторі Карпатського регіону наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.», в якому Паска Т. В. розкрив організаційно-педагогічні засади розбудови гуцульської школи як регіональної української національної, освітньо-виховну діяльність із упровадження гуцульщинознавства в закладах загальної середньої та позашкільної освіти. підрозділ про дослідно-експериментальну діяльність з розбудови гуцульської школи в Яворівському загальноосвітньому навчальному закладі Косівського району Івано-Франківської області. У контексті дослідження автор виділив п'ять періодів розвитку сучасного гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді.

Відзначається актуальністю та інноваційним підходом третій розділ дисертації «Імплементация ідей гуцульщинознавства у сучасний освітній простір України». Важливим вважаємо акцентування уваги автора на значенні науково-педагогічних ідей науковця і педагога П. Лосюка для розвитку сучасного гуцульщинознавства, ролі міжнародного науково-дослідного проекту «Гірська школа Українських Карпат» в оновленні системи освіти і виховання дітей та молоді. Заслуговує позитивної оцінки підрозділ про перспективні напрями розвитку гуцульщинознавства та формування інноваційного освітнього середовища в Гуцульському регіоні, серед яких автор виділяє такі: науково-дослідницький, експериментально-дидактичний, інформаційно-комунікаційний, організаційно-педагогічний та міжнародно-інтеграційний.

Дисертація Паски Т. В. написана сучасним науковим стилем. Висновки до розділів і загальні висновки повністю відповідають меті дослідження та його завданням, окресленими автором. Дисертаційна робота містить додатки, укладені окремим томом, які конкретизують та поглиблюють виклад проблеми, слугують ілюстрацією узагальнень, сформульованих у тексті дослідження.

Загалом зміст дисертації Паски Т. В. дає підстави стверджувати, що виконане дослідження є завершеним і оригінальним, його результати містять незаперечну наукову новизну, мають теоретичне і практичне значення для подальшого розвитку гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. Автором застосовано посилання на його наукові публікації, публікації інших авторів, нормативні документи та інші джерела. У дисертаційній роботі відсутні порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. Дисертант ґрунтовно висвітлює розвиток освіти в Гуцульському регіоні та організаційно-педагогічні засади розбудови гуцульської школи у період незалежності України, дослідно-експериментальну діяльність у багатьох закладах освіти з упровадження гуцульщинознавства. Однак, у роботі варто було б, на нашу думку, більш повно розкрити історико-педагогічні передумови створення нової гуцульської школи, звернути увагу на проблеми, недоліки та особливості системи освіти і виховання на Гуцульщині у попередні історичні періоди.

2. У роботі, на наш погляд, не повно розкрито такий аспект розбудови гуцульської школи, як організація цілеспрямованої роботи з підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів для гірських шкіл, методичної роботи з освітянами Гуцульщини, вдосконалення етнопедагогічної підготовки майбутніх

вчителів для шкіл Карпатського регіону, формування їхньої професійної мобільності.

3. Автор розкриває вагомі досягнення фундаторів сучасного гуцульщинознавства П. Лосюка, І. Пелипейка, М. Стельмаховича, Р. Скульського, П. Шкрібляка, А. Григорук, І. Зеленчука у розбудові гуцульської школи та наголошує переважно на позитивних аспектах їхньої діяльності. Вважаємо, що у дослідженні доцільно було б окремо зупинитися на аналізі об'єктивних та суб'єктивних труднощів і недоліків у їхній професійній діяльності, що підвищило б рівень об'єктивності висвітлення досліджуваної проблеми, підсилило б критичний підхід автора до з'ясування історико-педагогічних явищ.

4. З метою більш широкої популяризації інноваційного досвіду освітян Гуцульщини з вивчення регіонального етнографічного компонента як побажання для подальшої наукової роботи в означеному напрямі рекомендуємо підготувати і видати наукове видання – монографію з проблем розвитку сучасного гуцульщинознавства та науково-педагогічної діяльності Народного вчителя України Петра Лосюка. На наше переконання, таке видання стане в нагоді як дослідникам історії української педагогіки, так і освітянам-практикам.

Висловлені зауваження суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертації Паски Т. В. Загалом вони не знижують безперечних здобутків роботи та можуть бути враховані у подальших наукових напрацюваннях.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Паски Тараса Валерійовича на тему «Розвиток гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)» є самостійною, завершеною науково-дослідною працею, яка характеризується актуальністю, єдністю змісту, теоретичним і практичним значенням, науковою новизною отриманих результатів, що свідчать про особистий внесок здобувача в педагогічну науку і практику та достатньо повно оприлюднені у наукових публікаціях автора.

Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її автор – Паска Тарас Валерійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Марія ЧЕПІЛЬ